

αἰῶνα (σ. 191), ὁ Δούναβις καὶ ὁ Ἰστρος εἶναι τὸ αὐτὸ (σ. 191), τὸ ὄνομα τῆς θρησκτικῆς πόλεως δὲν εἶναι Δέρκα (σ. 461) ἀλλὰ Δέρκοι, τὸ Ἄνατολὸν (ὄχι Ἄνατολή) Χισσὰρ δὲν ἐκτίσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' ἀλλὰ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος (σ. 467). Ἡ παράθεσις τῶν τοιούτων σφαλμάτων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ ἐπὶ μακρόν. Ἀρχοῦν ὁμως, νομίζομεν, διὰ νὰ φανῇ πόσον ἐπισφαλῆς εἶναι ἡ διαπραγματεύσεις θεμάτων ὑπὸ μὴ εἰδικῶν καὶ μάλιστα ἐν σπουδῇ ὡς τοῦτο συνέβη εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Καὶ εἰς ὅ,τι μὲν ἀφορᾷ τὰ σφάλματα οὐσίας, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἶναι ἐπιεικῆς ἔναντι μὴ εἰδικοῦ, ὅταν ὁμως εὐρίσκεται ἐνώπιον πληθώρας σφαλμάτων γλωσσικῶν καὶ τυπογραφικῶν δεδικοιολογημένως δυσφορεῖ.

Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἐπαινήσῃ τις τὸν ζῆλον καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ συγγραφέως καὶ νὰ ἐξάρῃ ὠρισμένας ἀπόψεις αὐτοῦ ἐπὶ ζητημάτων εἰδικῶν καὶ γενικῶν ἀκόμη. Καταλήγομεν δὲ δεχόμενοι ὅτι παρ' ὅλα τὰ σφάλματά του τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀλεξανδροῦ ἀποτελεῖ εὐχάριστον καὶ χρήσιμον ἀνάγνωσμα διὰ τὸ εὐρύτερον κοινόν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Τ. ΚΟΛΙΑΣ

The Akathistos Hymn. Introduced and transcribed by Egon Wellesz Copenhagen, 1957, 8°, σσ. XCII+108. Union Académique Internationale. Monumenta Musicae Byzantinae Transcripta... vol. IX.

Ἐπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξεδόθη ἐνδιαφέρουσα ἐργασία τοῦ γνωστοῦ μουσικολόγου E. Wellesz. Δίδω μίαν περίληψιν διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας :

Εἰς τὸν Πρόλογον ὁ συγγραφεὺς λέγει ὅτι τὸν Μάιον τοῦ 1950 ἐπεσκέφη τὴν βιβλιοθήκην τῆς Grottaferrata, ἐνθα μεταξὺ τῶν θησαυρῶν τῆς εἶδεν ἐν χειρόγραφον, τὸν κώδικα Ashburnhamensis 64, μέγα μέρος τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἐν Κονδακάριον, γεγραμμένον εἰς τὴν Grottaferrata κατὰ τὸν ΙΓ' αἰ. Ἐξ ὅσον γνωρίζει εἶναι τὸ μόνον χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν μουσικὴν τοῦ προοιμίου καὶ τῶν 24 οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου.

Γνωρίζει ἐπίσης ὅτι ὁ ὕμνος περιέχεται καὶ εἰς τὸν παλίμνηστον κώδικα E.β. VII (περιεγράφη ὑπὸ A. Rocchi, Codices Cryptenses pp. 421-422), ἀλλ' ὁ κώδιξ οὗτος ἔχει ἤδη κατασταφῆ, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀλλῶως ἢ εἰς συγκριτικὴν ἐργασίαν.

Πάντα τὰ εἰς ἡμᾶς γνωστὰ χειρόγραφα ἀνήκουν εἰς τὸν ΙΔ' ἢ ΙΕ' αἰ. καὶ περιέχουν τὴν μελωδίαν μόνον τοῦ προοιμίου καὶ τοῦ α' οἴκου. Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος ἀπετέλει ἄσμα πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, τὸ ὁποῖον ἔψαλ-

λεν ὁ λαὸς εἰς τὰς Βλαχέρνας, ὁσάκις πολέμιοι ἐπαπειλοῦσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ πρῶτον ὁ λαὸς ἔψαλεν αὐτὸν τὴν 7ην Αὐγούστου 626, ἔκτοτε δὲ παρέμεινε ὡς ἄσμα νίκης πρὸς τὴν ἀήττητον προστάτιδα τῆς Πόλεως. Ἡ ἐργασία τὴν ὁποίαν ἤρchiσεν ὁ W. ἐπὶ τοῦ ὕμνου διήρchiσεν περισσότερον ἢ ὅσον ὑπελόγησε, διότι τὰ χάσματα καὶ λάθη ἔπρεπε νὰ διορθωθοῦν ἐν συσχετισμῷ μὲ ὀλόκληρον τὸν ὕμνον.

Τὸ προοίμιον, ὅπως ἀκριβῶς τὸ εἶχεν ἀντιγράψει ἀπὸ τὸν κώδικα, ἔδωσε καὶ ἔψαλεν ὁ κ. Βασίλειος Παπαδάκης. Ἀκούων τις τοὺς στίχους καὶ τὴν μουσικὴν ἅμα, ἀντιλαμβάνεται διατί ὁ ὕμνος κατεῖχε καὶ κατέχει μίαν τοιαύτην λειτουργικὴν θέσιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ συνοχὴ στίχου καὶ μουσικῆς εἶναι θαυμασία.

Εἰς τινα σημεῖα τὰ μουσικὰ χειρόγραφα παρουσιάζουν προφανῆ λάθη, ὅπως παραλείψεις διαλείμματος, τὰ ὁποῖα σπανίως εἶναι διωρθωμένα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ παραμένουν ὡς ἔχουν. Τὸ γεγονός τοῦτο δέον νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς ἑξῆς: Ὁ πρωτοψάλτης, ὅστις ἐγνώριζεν ἀπὸ στήθους ὅλον τὸ μουσικὸν ρεπερτόριον, ὁσάκις προσέπιπτεν εἰς λάθος ἤρchiτο εἰς μίαν σημείωσιν, εἶχεν δὲ ἐν νῷ νὰ ἀποφύγη κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τὸ αὐτὸ λάθος.

Εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν ὁ Wellesz ἔξετάζει τὰ ἐπόμενα ζητήματα:

Ἡ θέσις τοῦ Ἀκαθίστου εἰς τὴν Λειτουργικὴν.

Ὁ κῶδιξ Ashburnham. 64 περιέχει μίαν συλλογὴν ἐξ 72 κοντακίων, τὰς Ὑπακοὰς τῶν 8 ἡχῶν, τοὺς Ἀλληλοῦῖα στίχους καὶ τὰ τροπάρια διὰ τοὺς Ἑσπερινούς τῆς Κυριακῆς καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ πρῶτον καὶ πληρὲς κοντάκιον εἶναι ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος (fol. 1r - 44r) ἔνθα εὐρίσκεται ἡ κάτωθι ὑπογραφή:

**Ὁ Χριστὲ βοήθησον τὸν σὸν δοῦλον Παγκράτιον ἱερομόναχον
ἐκκλησιάρχην τῆς περιβλέπτου μονῆς Κρουπιτοφόρου, τὸν
κτησάμενον τὴν βίβλον ταύτην: ἐμοὶ δὲ τῷ γράψαντι
Συμεῶνι, δώρησαι Σωτῆρ λύσιν ἀμπλακημάτων.*

Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι γραφεὺς τοῦ ὕμνου ἠπῆρξε Συμεῶν τις.

Τὸ folium 1 δὲν εἶναι τὸ πραγματικὸν πρῶτον φύλλον τοῦ κώδικος. Ἐλλείπουν περίπου 5 φύλλα εἰς τὰ ὁποῖα ἠπῆρχε καὶ τὸ προοίμιον μετὰ τοῦ πρώτου οἴκου τοῦ ὕμνου. Εἰς τὸ σημερινὸν fol. 1r ὁ ὕμνος ἀρχεται διὰ τοῦ β' οἴκου «*Βλέπουσα ἡ ἀγία...*». Ἀργότερον ἐγράφη εἰς τὴν ἄνω φαν ὁ τίτλος «*ψαλτικὸν*» καὶ ὡς ὑπότιτλος διὰ ἐρυθρᾶς μελάνης «*ζή(τει) τὸ ἄγγελος πρωτοστάτης εἰς τὸ ψαλ(τικὸν) τὸ με(γάλον)*».

Τὸ προοίμιον «*Τῆ ὑπερμάχῳ...*» καὶ ὁ πρῶτος οἶκος «*Ἄγγελος πρωτοστάτης...*» εὐρίσκεται εἰς τὸ ὑπὸ Συμεῶνος Στυλῆτου ἐορτολόγιον (fol. 108r - 112r), ἔνθα καὶ ἡ σημείωσις:

«ἐπὶ τὸν εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.»

Ἐν τέλει δέ : « ζήτει τοὺς ἐτέρους οἴκους εἰς τὰ τέτραδα τὰ μεγάλα ». Ἐκ σημειώσεων καὶ ἄλλων κωδικῶν δηλοῦται ὅτι ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος ἦτο κοινάκιον τὸ ὁποῖον ἐψάλλετο εἰς τὰς 25 Μαρτίου εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου. Ἀργότερον, καὶ δὲν γνωρίζομεν τὴν αἰτίαν, ὁ Ἀκάθιστος ἐτοποθετήθη εἰς τὸ Σάββατον τῆς Ε' ἐβδομάδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, Σάββατον τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, ὡς ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. (N. Borgia, Ὁρολόγιον, Orientalia Christiana, vol. XVI-2, Roma 1929, σ. 203 [55]). Ἐξ ἄλλου ὅμως τὸ Τυπικὸν τοῦ S. Luca di Messina († 1150) ἀναφέρει ὅτι τὰ 4 μέρη τοῦ ὕμνου πρέπει νὰ ψάλλωνται « *πρὸ πέντε ἡμερῶν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ* » ὁλόκληρος δὲ ὁ ὕμνος κατὰ τὴν ἀγρουπνίαν τῆς 25ης Μαρτίου. Αἱ διάφοροι αὐταὶ λειτουργικαὶ χρήσεις ἀναμένουν μίαν μελέτην ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀκαθίστου.

Εἰς τὴν μελέτην του περὶ τυπικῶν ὁ A Dmitrievski ἀναφέρει τὰ ἐξῆς εἰλημμένα ἐκ τοῦ Τυπικοῦ (Cod. gr. 140 fol. 127) τῆς βιβλιοθήκης τῆς Dresden : « *καὶ ταύτης γενομένης εἰσάγει ὁ ἀρχων τῶν κοντακίων τὸν ὀφείλοντα ψάλλειν τὰ κοντάκια, καὶ σφραγιζόμενος παρὰ τοῦ πατριάρχου, ἐνδύεται τότε καμίσιον αὐτοῦ καὶ φαινόλιον, καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ ἄμβωνι* ». « *Εἶτα τῆς ἀναγνώσεως πληρουμένης, βάλλει ὁ ψάλτης μετανοίας γ' ἔως ἐδάφους καὶ ἄρχεται. Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ, καὶ λέγει τὸ αὐτὸ ἐκ γ', ὡσαύτως καὶ κατὰ τρεῖς οἴκους τοὺς στίχους τοῦ τοιοῦτου κοντακίου* ». Εἶναι γεγονός, ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Κανόνος, ὅτι ὁ Ἀκάθιστος ἐψάλλετο ὑπὸ ἐνός. Ἐπίσης δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ Ashburnham, 64 κώδιξ ἀπετέλει τὸ βιβλίον ἐξ οὗ ἔψαλλεν ὁ σολίστ. Τοῦτο ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἐφύμνιον « *Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε* » καὶ « *Ἀλληλούϊα* », ἅτινα ἤδοντο ὑπὸ τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ ἐκκλησιασμάτος, δὲν ὑπάρχουν ἐν τῷ κώδικι.

Ὁ Πατριάρχης ἀπεφάσιζεν ἂν ἡ ἀκολουθία θὰ ἐτελεῖτο τὸ Σάββατον τῆς Δ' ἢ τῆς Ε' ἐβδομάδος. Τοῦτο ἐξηγοῦντο ἀπὸ τὴν ἐτησίως μεταβαλλομένην σχέσιν τῆς ἑορτῆς καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ « *...καὶ οἶαν ἐβδομάδα τῶν ησταιῶν κελεύει ὁ Πατριάρχης εἶτε τῇ μέσῃ, εἶτε τῇ μετὰ ταύτην ἐβδομάδι γίνεται ἢ παννυχὶς ἐν Βλαχέρναις οὕτως* ».

Εἶτα ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς χρονολογίας καὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ Ὑμνου. Αἱ ρίζαι τοῦ Ἀκαθίστου εἶναι δυνατὸν νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τοὺς χρόνους τῶν Χριστιανικῶν συναγωγῶν. Τὸ πρωτότυπον τοῦ Ὑμνου χρονολογεῖται πιθανῶς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Α' ἐν Ἐφέσῳ συνόδου (431 μ.Χ.). Πότε ὅμως καὶ ὑπὸ ποίου τὰ στοιχεῖα ταῦτα πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστοῦ ἠνώθησαν μὲ τοὺς Χαιρετισμοὺς τῆς Παρθένου ;

Εἰς πολλὰ χειρόγραφα ὁ ὕμνος φέρεται ἀνώνυμος. Εἰς τὸν Cod. Thes-salonic. Blataion. 41 (Μονῆς Βλατέων), f. 193 εὔρηται ἡ σημείωσις : « *Ὅτι οἱ οἱ θεοὶ οἴκοι εἰσιν ὡς τινὲς λέγουσι Σεργίου τοῦ τηρικαῦτα τὸν... Κων-*

σταντινουπόλεως· ἄλλοι δὲ τοῦ θείου ῥωμανοῦ (διακόνου) τοῦ Μελφδοῦ· δηλον δὲ ἔστιν ἀπὸ τῶν ἐλ... »¹. Εἰς τὰ συναξάρια ὁ ὕμνος ἀναφέρεται συνδεόμενος πρὸς τὰς τρεῖς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν γνωρίζεται ὁμως ἐὰν ὁ Σέργιος ἢ ὁ Γερμανὸς ὑπῆρξαν οἱ συνθέται τοῦ ᾠδακθίστου. Ὑπάρχει ὁμως μνεία εἰς κώδικα ἀνήκοντα εἰς τὸν Θ' αἰῶνα, καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὴν Λατινικὴν, ὅτι ποιητῆς τοῦ ὕμνου ὑπῆρξεν ὁ Πατριάρχης Γερμανός. Ἡ μετάφρασις αὕτη παραδίδεται καὶ ὑπὸ ἄλλων κωδίκων ἀνηκόντων εἰς τὸν ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνα, οἱ κώδικες ὁμως οὔτοι προέρχονται ἀπὸ ἄλλον τῶν ἀρχῶν τοῦ Θ' ἢ τοῦ τέλους τοῦ Η' αἰῶνος, ὅστις ὁμως ἔχει ἀπολεσθῆ. Οὔτω ἀποκλείεται ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ποιητῆς τοῦ ὕμνου ὑπῆρξεν ὁ Φώτιος καὶ ὅτι ἡ μνημονευομένη πολιορκία ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων τοιαύτην.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ συσχετισμοῦ πρὸς τὴν ρωσικὴν πολιορκίαν ὑπεστήριξεν ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς (Ὁ ᾠδακθίστος ὕμνος, οἱ Ρῶς καὶ ὁ Πατριάρχης Φώτιος, Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ, Ἀθῆναι 1903), ὁ ὅποιος δὲν ἐγνώριξεν τὴν λατινικὴν μετάφρασιν, ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ Winterfeld (Ein abendländisches Zeugnis über den ᾠδακθίστος d. griech. Kirche, Bd. 47 (1904), pp. 81 - 88). Διὰ τὴν ἐρμηνεύσιν τὸν συμφορμὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ « ἄσματος τῆς Νίκης » ὁ Κρυριακiewicz λέγει ὅτι τὸ προοίμιον εἶναι μεταγενεστέρων προσθήκη, ἣτις ἀντικατέστησεν τὸ ἀρχικὸν προοίμιον « Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς ». Τοῦτο δύναται τις εὐκόλως νὰ ἀντιληφθῆ ἐὰν συγκρίνη τὸ κουκούλιον « τὸ προσταχὲν » μετὰ αὐτὸν τοῦτον τὸν ὕμνον :

Κουκούλιον

Ὁ ἀσώματος λέγει τῇ ἀπειρογάμῳ

Ὁ κλίνας τῇ καταβάσει τοὺς οὐρανοὺς
χωρεῖται ἀναλλοίωτος ὄλος ἐν σοὶ
ὄν καὶ βλέπων ἐν μήτρᾳ σου
λαβόντα δούλου μορφὴν
ἐξίσταμαι κραυγάζων σοὶ·
χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε.

Ὑμνος

Σὺν ἀσωμάτῳ φωνῆ α', 4 — τῇ ἀπειρογάμῳ δ', 3.

Συγκατάβασις ιε', 1
Ὁλος ἦν ιε', 1

ὡς καὶ δούλου ἔλαβεν μορφὴν θ', 5
Ἐξίστατο καὶ ἴστατο α', 6
κραυγάζων πρὸς αὐτὴν α', 7.

Ἐκεῖνο ποὺ κάνει μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν εἶναι ἡ δογματικὴ σημείωσις « χωρεῖται ἀναλλοίωτος ὄλος ἐν σοὶ », ἡ ὁποία εἶναι παρόλληλος μετὰ τὸν α' στίχον τοῦ ιε' οἴκου: « Ὁλος ἦν ἐν τοῖς κάτω | καὶ ἐκ τῶν ἄνω οὐδ' ὄλως | ἀπῆν ὁ ἀπερίγραφος (sic) λόγος ». Τὸ νόημα τῶν στίχων τούτων

1. Πληρεστέραν ἀνάγνωσιν τοῦ σημειώματος κατὰ Εὐστρατιάδην καὶ Ἰωακείμ Ἰβηρίτην δεῖα εἰς τὸ περ. « Γρηγόριος Παλαμᾶς » ΙΒ', 1918, σ. 442.

κατευθύνεται ἐναντίον τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ἀπολλωνίου τῆς Λαοδικίας ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε ἀνθρώπινον σῶμα καὶ ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἀλλ' ὄχι ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ ὅτι ὁ λόγος ἦτο ὁ νοῦς αὐτοῦ. Οὕτως ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἀκάθιστος ἐπανέρχεται εἰς τὴν περίοδον, ὅπου τὰ χριστολογικὰ ζητήματα συνεζητοῦντο μετὰ πάθους. Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν μετρικῶν ὁμιλιῶν καὶ ὕμνων τοῦ Ἐφραιμ τοῦ Σύρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ Ρωμανοῦ ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ T. M. Wehofer (Unbersuchungen zum Lied des Romanos auf die Wienderkunft des Herrn, 1907), A. Baumstark καὶ P. Maas. Δι' ὃ καὶ ὁ Κρυριακiewiez ἔρχεται εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα μετὰ τοῦ P. Maas, ὅτι ὁ Ρωμανὸς πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ποιητὴς τοῦ Ἀκαθίστου. Ὁ Maas ὁρμώμενος ἐκ τῶν στίχων τοῦ Ρωμανοῦ: « οὐ γὰρ γέγονε μετάβασις | ἢ συγκατάβασις· | οὐδ' ὑπέμεινε μείωσις. | Ἄνω γὰρ ἦν· | καὶ κάτω ἦν· | καὶ πανταχοῦ. » καὶ συσχετίζων αὐτοὺς μὲ τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον ἀποφαίνεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι ποιητὴς τοῦ Ἀκαθίστου εἶναι ὁ Ρωμανὸς (P. Maas, Die Chronologie der Hymnen des Romanos, B.Z. XV (1906) pp. I, sqq). Ἐδῶ δεικνύει ὁ Maas ὅτι ἐξ ὅλων τῶν χριστιανικῶν δογμάτων ὁ Ρωμανὸς ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὰ χριστιανολογικά, τίθεται δὲ ἐναντίος τῶν Μονοφυσιτῶν, Νεστορικῶν κλπ. Περαιτέρω ὁ Maas καταδεικνύει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βασιλείου Σελευκείας ἐπὶ τοῦ Ρωμανοῦ καὶ εἰδικῶς, τὴν ἐπίδρασιν τῆς εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν ὁμιλίας ἐπὶ τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου. Εἰς τὸν διάλογον Μαρίας καὶ Γαβριήλ, λέγει ὁ Maas, ὁ Ρωμανὸς λαμβάνει ὡς πρότυπον τὸν ἐνδέκατον λόγον τῶν ἐγκωμίων τῆς Μαρίας τοῦ Πρόκλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐξ ἧς ἐκείνη τὴν γνώμην ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ὕμνογραφία ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν αὐτὸν νόμον μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ ἔθματος. Ἐπρεπε νὰ πληροῖ ἐν ὁρισμένον ὑποῦργημα κατὰ τὴν λειτουργίαν. Ἡ βυζαντινὴ εὐσέβεια εἶδεν εἰς τοὺς ὕμνους, εἰς τὸν λόγον αἶμα καὶ τὴν μουσικὴν, τὴν ἀκουστὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἁσμάτων τῶν ἀγγέλων, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν ἀντιληπτὰ εἰς τὰ ἀνθρώπινα ὄτα. Οἱ ὕμνοι ἦσαν τὰ ἀπηχήματα τῆς θείας ἁρμονίας καὶ ὡραιότητος. Ἦτο δὲ ὑποχρέωσις τῶν βυζαντινῶν νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἔχνη τῶν προγόνων. Ὁ Ἀκάθιστος ἦτο μέρος τῆς λειτουργίας καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἑορτήν.

Πλὴν τῶν δογματικῶν καὶ λειτουργικῶν αὐτῶν γεγονότων, τὰ ὅποια φέρουν τὸν Ρωμανὸν ὡς ποιητὴν τοῦ ὕμνου προστίθενται καὶ τὰ ἀκόλουθα:

Εἰς τὸν ἰζ' οἶκον ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν σοφίαν τῆς Θεοτόκου λέγων: « τῶν Ἀθηναίων τὰς πλοκάς διασπῶσα » καὶ εἶναι δῆλον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηναίων. Ὅθεν ὁ ὕμνος ἐγράφη πρὸ τοῦ 529 ὅτε ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκλεισε τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο παραλληλίζει ὁ συγγρ. πρὸς τὸ « *Τί φαντάζονται πρὸς Ἄρατον τὸν τρισκατάρατον...* » ἐκ τοῦ ὕμνου εἰς τὴν Πεντηκοστὴν τοῦ Ρωμανοῦ.

Εἰς μίαν ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε ἐργασίαν τῆς ἡ δεσποινὶς J. E. Bickersteth ἠρεύνησε τὴν ἐπίδρασιν μιᾶς ὀμιλίας « Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν », ἀποδιδομένης εἰς τὸν Ἰω. Χρυσόστομον, ἐπὶ τοῦ κοντακίου τοῦ Ρωμανοῦ « Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου » (Pitra, A.S. I, p. 28 - 35). Ἡ δεσποινὶς B. σχολιάζουσα τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Συμεῶνος ἀναφέρει ὅτι ὁ Χρυσόστομος καὶ ἀκολουθῶν αὐτὸν ὁ Ρωμανὸς εἶναι οἱ μόνοι ἐξ ὄλων τῶν συγγραφέων ὀμιλιῶν, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν τὸ ἀπόκρυφον Acta Pilati καὶ ἀναφέρουν ὅτι ὁ Συμεῶν στέλλεται διὰ τὴν ἀναγγελίαν τὴν ἐρχομένην σωτηρίαν καὶ ἀνάστασιν τοῦ μόνου φιλανθρωποῦ. Ἡ εἰσαγωγή τοῦ Συμεῶνος εἰς τὸν τελευταῖον οἶκον τῆς ἱστορίας τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον συνδέει τὸ πρῶτον μέρος μὲ τὸ δεύτερον, τὴν δογματικὴν ἐρμηνείαν τοῦ Χριστοῦ ὡς Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος. Σχολιάζουσα τὴν τελευταίαν παράγραφον τῆς ὀμιλίας τοῦ Χρυσόστομου ἡ δεσποινὶς B. συμπεραίνει ὅτι τὸ πρῶτον ἐγράφη ὑπὸ ταχυγράφων καὶ ἀργότερον οἱ γραφεῖς προσέθεσαν εἰς τὸ τέλος τὰ « Ἐγκώμια » καὶ εἰσήγαγον τὸν τίτλον « Θεοτόκος », τὸν ὅποιον ὁ Χρυσόστομος δὲν εἶχε χρησιμοποιοῦσι.

Προσέτι ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή « Πρὸς τὸ ἄγγελος πρῶ... » εἰς τὸν ὕμνον τοῦ Ρωμανοῦ « Εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ » (Pitra, A.S., I, p. XXXI)¹.

Ὁ Pitra ἀπέδωσε τὸν Ἀκάθιστον εἰς τὸν Σέργιον εἴτε ὀρμώμενος ἀπὸ τὰ συναξάρια εἴτε διότι ὅτε ἔγραφε δὲν εἶχε ἀποφασίσει ἀκόμη ἂν ὁ Ρωμανὸς ἔγραψε τοὺς ὕμνους του εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γ' ἢ Η' αἰ. Ὁ Pitra δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν τελευταίαν χρονολογίαν, ἀλλ' ἄφησε τὴν ὑπόθεσιν ἀνοικτήν. Ὁ W. συμπεραίνει, ὅτι ὁ Ρωμανὸς διὰ τοῦ « Πρὸς τὸ ἄγγελος πρῶ... » τοῦ ὕμνου του εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ, ἤθελε νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ψάλτην ὅτι ὁ ὕμνος οὗτος δέον νὰ ψαλῆ συμφώνως πρὸς τὴν μελωδίαν τοῦ Ἀκαθίστου. Εὐλόγως ἐξάγεται ὅτι ὁ ὕμνος εἰς τὸν Ἰωσήφ εἶναι μεταγενέστερος τοῦ Ἀκαθίστου.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος ὁ W. ἀσχολεῖται μὲ τὸ κείμενον τοῦ Ὑμνου. Τὸ κείμενον τοῦ Ἀκαθίστου διαφέρει εἰς πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Pitra. Συγκρίνων τις τὸ κείμενον τοῦ Asburnham. 64 βλέπει ὅτι παρουσιάζει πολλὰς παραλλαγὰς ὀφειλομένας ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν προφορικὴν παράδοσιν τῆς Grottaferrata, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἀπροσεξίαν τοῦ γραφέως.

Οὕτως: Ὁ ρ θ ο γ ρ α φ ῖ α. Ὁ γραφεὺς εἶχεν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὴν Βυζαν-

1. Τοῦτο κατ' ἐμὲ εἶναι τὸ σαθρότερον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ ὅτι ὁ Ρωμανὸς ἔγραψε τὸν Ἀκάθιστον. Διότι αἱ τοιαῦται ἐνδείξεις ἤχου καὶ μουσικοῦ προτύπου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ψάλλεται καὶ ἐγράφη ὁ ὕμνος δὲν εἶναι σύγχρονοι τοῦ Ρωμανοῦ ἀλλὰ μεταγενέστεροι τῆς ἐπὶ Ἰω. Δαμασκηνοῦ διαρρυθμίσεως τῆς βυζ. μουσικῆς καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὀκτῶ ἤχων. Οἱ κώδικες δὲ διὰ τῶν ὁποίων παραδίδονται δὲν εἶναι ἀρχαιότεροι τοῦ δεκάτου αἰῶνος!

τινήν προφοράν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἰωτακισμοῦ εἰς τὴν ὀρθογραφίαν εἶναι μεγαλυτέρα ἢ εἰς χειρόγραφα, ἅτινα ἔχουσι τοὺς στίχους ἄνευ τῆς μουσικῆς.

Γράφει π.χ.	λυτρωθῆσα	ἀντὶ	λυτρωθεῖσα
	εκληψει	»	ἐκλείψει
	υ λητρωσις	»	ἡ λύτρωσις
	δεινον	»	δεινῶν κλπ.

Ἐνίοτε φαίνεται ὅτι ὁ γραφεὺς δὲν ἐγνώριζεν τὴν σημασίαν τῶν λέξεων. Π.χ. γράφει *η πολι σου ἀντὶ ἡ πόλις σου*.

Τὸ κείμενον ἐκδίδεται εἰς τὰς σσ. L XVIII - L XXX (ὁ συγγραφεὺς ἀγνοεῖ τὴν ὑπὸ ἀειμν. Εὐστρατιάδου γενομένην κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀκαθίστου καὶ πᾶσαν περὶ αὐτοῦ ἐργασίαν τοῦ ἀειμν. μελετητοῦ). Ἐν τέλει τῆς μακροῦς εἰσαγωγῆς καὶ μετὰ τινὰς μουσικοὺς πίνακας, ἐπιχειρεῖται μεταγραφὴ δι' εὐρωπαϊκῶν φθογοσῆμων (σσ. 3-89) ὀλοκλήρου τοῦ Ὑμνου. Ἐπειτα ὑπόμνημα εἰς τὴν τοιαύτην μεταγραφὴν.

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω κριτικὴν τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου. Οὐχὶ ἄνευ πικρίας παρατηρῶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν φαίνεται νὰ ἔχη τὰ φιλολογικὰ ἐφόδια τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος¹. Πρωτίστως δὲ δὲν κατέχει τὴν βιβλιογραφίαν αὐτοῦ. Δὲν γνωρίζει π.χ. ὅτι ὁ Ὑμνος εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν ἔχει νέαν ἔκδοσιν μὲ λαμπρὰ προλεγόμενα (Ὑμνοι Β', 1954, σσ. 305-332). Οὐδ' ὅτι ἀπὸ τοῦ 1952 εἶναι ἐκδεδομένος Ὑμνος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου (Ὑμνοι Α', ΙΔ', σσ. 301-324), γνήσιον ἔργον τοῦ Ρωμανοῦ, ὅπου χαιρετισμοὶ (οἶκος α') ἄλλοι ἀπὸ τοῦς τοῦ Ἀκαθίστου. Ἄλλ' ἀγνοεῖ τελείως τὴν μετὰ τὸ 1903 ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν, τὴν συγκεντρωμένην εἰς τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν» τοῦ διδασκάλου μου Νικ. Β. Τωμαδάκη (ἐν Ἀθήναις 1952, Α', σσ. 185-191). Ἐὰν ἐγνώριζε τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Τωμαδάκη θὰ ἐπέιθετο πολὺ εὐκολώτερον (ὡς ἐπέισθη ἀπολύτως μετὰ ταῦτα καὶ ὁ διδάσκαλός μου) ὅτι ὁ Ἀκάθιστος ΔΕΝ εἶναι τοῦ Ρωμανοῦ, πρὸς τὴν τεχνικὴν τῶν ἔμνων τοῦ ὁποῖου εἶναι ἀπολύτως ξένος. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι ὁ κ. Wellesz θὰ πεισθῇ ἀπὸ τὴν δευτέραν (ἐτοιμαζομένην) ἔκδοσιν τῆς ἐν λόγῳ Εἰσαγωγῆς, ὅπου συμπληροῦται ἡ ὅλη περὶ Ἀκαθίστου βιβλιογραφία. Ἀρκεῖ νὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ γνῶσιν αὐτῆς.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ

1. Τοῦτο δεικνύει ἡ οἰκτρὰ ἔκδοσις τοῦ κειμένου τοῦ Ἀκαθίστου, ὅπου ὁ W. δὲν ἠδυνήθη οὐδ' αὐτὸν τὸν χωρισμὸν τῶν στίχων νὰ ἐπιτύχῃ (πρβλ. οἶκον γ'), παρουσιάζων ἄλλους τῶν περιττῶν οἶκων μὲ 24 καὶ ἄλλους (π.χ. τὸν ιζ') μὲ 25 στίχους, εἰσάγων γραφὰς ἀπαρადέκτους καὶ ἀντιπαραβάλλων τὸν κώδικά του πρὸς μόνην τὴν ὑπὸ τοῦ Pitra τὸ 1872 (πρὸ 85 ἐτῶν!) γενομένην ἔκδοσιν.